

Initiativtagare till hela projektet var professorn i Marburg Carl Heinz Ratschow (1911–1999), som också formulerade riktlinjerna för det nya verket. Det skulle efterträda den välkända *Realencyklopädie für protestantische Theologie und Kirche*, som utgivits i en tredje upplaga ungefär 60 år tidigare.

Det var bl.a. vid en konferens i Lund 1969, som C. H. Ratschow utvecklade sina synpunkter på det nya uppslagsverket (jfr *STK* 1969, s. 67f.). Även hans föreläsning till första bandet 1977 redovisar principerna för det som verket skulle innehålla. Det skulle inte bara lexikaliskt referera fakta utan också återge den teologiska forskningens läge inom de olika disciplinerna. Bidragen skulle i görligaste mån vara nya självständiga forskningsbidrag till de ämnen som avhandlades. Det tidigare uppslagsverket hade avsett «protestantische Theologie und Kirche». Nu skulle perspektivet vara internationellt och dokumentationen sträcka sig till olika länder och konfessioner. Med «realia» avsåg Ratschow den strikt historiska inriktningen, men också att enskildheterna skulle belysas i deras betydelse för helheten. Man skulle lägga vikt vid de beskrivna händelsernas och idéernas verkningshistoria, deras följdverkningar inom forskningen och inom det kyrkliga skeendet.

Resultatet har blivit, att en huvudvikt kommit att läggas vid större översiktsartiklar mer än på en lexikonartad beskrivning av personer och fakta. Det säger sig självt att med en sådan uppläggning får det helhetsregister, som nu avslutar verket, en särskild betydelse. De personer eller företeelser, som inte har fått ett eget uppslagsord kan nu bekvämt återfinnas i det eller de sammanhang där de finns omnämnda eller beskrivna.

Det finns ibland en nackdel med att använda ett register: Om en person eller sak finns omnämnd på hundratals ställen, hur skall man då finna det viktiga, utan ett tidsödande arbete? Denna svårighet har i dessa Gesamtregister undanröjts på ett utmärkt sätt. Till varje hänvisning finns också ett eller flera stickord, som säger vad det är fråga om. Till ordet Lund t.ex. finns en mängd sådana stickord, alltifrån Ansgar till Pufendorf, VELKD och Wingren. Särskilt viktig blir denna metod, när det gäller namn på personer. De nio spalter, som ordet Luther omfattar, ger sålunda trots allt en lättillgänglig översikt genom alla ledorden i bokstavsordning. Väljer man Luther som exempel kan det också nämnas, att kardinal Ratzinger (Benedikt XVI) med sitt sentida verkningsfält har hunnit få ett antal referenser. Den person i Norden, som har flest omnämnanden, är utan jämförelse Søren Kierkegaard.

Med sina 36 volymer — i stället för de ursprungligen planerade 25 — redovisar TRE en synnerligen omfattande teologisk forskning, inte bara utifrån de allmänt gängse förutsättningarna under det sena 1900-

talet utan också en äldre tradition med möjligheter och resurser att kritiskt bedöma de fram till tiden efter andra världskriget förhärskande ideologierna.

Mycket av denna extensiva forskning, framför allt på tyskt språkområde, har under intryck av de nutida trenderna och den engelskspråkliga dominansen, råkat i glömska, något som ytterligare markerar värdet av detta uppslagsverk, som för framtiden kodifierar denna tradition.

Än en gång förtjänar det också att nämnas, att bibliografierna till de olika artiklarna är mycket omfattande. De bidrar starkt till att göra verket till ett användbart hjälpmedel i forskningens tjänst.

Bengt Hägghund

Antoon Geels: *Religiös besinning och besinningslös religion: Tankar om terror i Guds namn, buddhism och global andlighet*. 215 sid. Nya Doxa, Nora 2007.

I boken *Religiös besinning och besinningslös religion* utmanar religionspsykologiprofessorn Antoon Geels religiös fundamentalism med global andlighet. Här presenteras en buddhistisk grundsyn på tillvaron — *mindfulness* — som ett sätt att tackla meningslöshetens problematik och som ett sätt att råda bot på eskalerande fundamentalism och våldsbenägna trender i dagens samhälle. Det här är en bok som varje religionsvetare borde läsa.

Boken diskuterar andlighet på flera nivåer. Den är pedagogiskt väl uppbyggd och språket är inte allt för invecklat. Geels självbiografiska tillbakablickar är guldkorn för läsaren som bekantat sig med hans tidigare produktion och lyssnat till hans föreläsningar. Här beskrivs hur författaren, från att ha varit ung pilgrim, blir turist och hur han, från att varit turist, blivit en andlig resenär.

I en allt mer individualiserad och narcissistisk värld lider den konsumentglada människan i väst av en låg självuppfattning och för att motverka sin känsla av meningslöshet söker hon en känsla av sammanhang och kontinuitet på olika sätt. Medan en del söker mening i nyandliga rörelser och i auktoritära religiösa samfund, söker andra hitta mening i trädgårdsskötsel, heminredning och matlagning. Enligt Geels är nutidsmänniskan splittrad och i sin kritiska analys av nutids-samhället beskriver han hur postmodern pluralism bidragit till den existentiella osäkerhet som många i dagens samhälle tycks lida av.

Historiska förskjutningar i världsbilden har gett upphov till vad som kunde kallas för en *likgiltighetskultur* där människan mer eller mindre förlorat sin för-

måga att ställa meningsskapande frågor. Självet blir inte till i ett vakuum utan konstrueras snarare genom ett nätverk av samtal, menar Geels. Vi lever i en fragmentiserad värld med följden att många saknar en gemensam meningsskapande värdegrund. Detta leder till *symbolbrist* som ledsagas av en medföljande sammanhängande *normförflackning*, skriver Geels. Det finns med andra ord en marknad, både efterfrågan och utbud, för produkter som menas bota meningslöshet och tomhet och det är här författaren kommer in på frågor som handlar om andlighet. Likgiltigheten har en motpol: fundamentalismen. Fundamentalismen är «ett meningssystem som gör det möjligt för människan att uthärda i en ogästvänlig värld, att skapa mening och en känsla av sammanhang», menar Geels.

När marknaden för produkter som genererar mening och sammanhang är stor finns det också utbud att välja och vraka mellan. Alternativ presenteras och många av dessa har blivit något utav substitut för den traditionella andligheten, skriver Geels. Författaren nöjer sig inte med att enbart skriva om marknadstrender. Geels vill snarare se det stora intresset för andlighet och vårt beroende av den som «medvetenhet om vårt ömsesidiga beroende, behovet av social rättvisa och ekonomiskt godtagbara livsstilar». Därmed finns en beställning på global andlighet. Vad denna globala andlighet går ut på får var och en själv läsa i Geels bok, här avslöjas den inte. Svaren finner läsarna i ett fiktivt FN-forum med trosrepresentanter från judendom, kristendom, islam, hinduism och buddhism där Geels medverkar som observatör.

Ska det heta «andlighet» eller «spiritualitet»? Båda uttrycken förekommer i Geels text, men som bokens titel anger har författaren gjort ett ställningstagande som många läsare säkert välkomnar. Att använda begreppet andlighet som Geels gör, innebär att religionsvetare kommit över ordets konnotationer till det protestantiska arvet som så många i den äldre forskargenerationen opponerat sig mot. Läsaren kan således dra slutsatsen att det numera är rumsrent att tala om *andlighet*. Vi behöver inte längre känna oss manade att använda oss av engelskans *spirituality*.

Global andlighet är kanske en konstruerad utopi som kan fungera bra i en akademisk miljö, men trots det är den kanske inte en helt omöjlig filosofi att omsätta i praktiken. Hursomhelst, här presenteras en positiv syn på framtiden, vilket för läsarens tankar till 1980- och 2000-talets *MeWe* och *Google*-generation som lever i virtuella tider och rum och där skapar sig nya meningssammanhang. Morgondagens ungdomar verkar kanske symbolfattiga i förhållande till det som vi förknippar med traditionella religiösa institutioner och symbolkonstruktioner, men samtidigt skapar de ju sig nya symboler och meningssammanhang. Den globala andligheten, så som Geels presenterar den, kunde

kanske från den traditionella religionsdialogen anpassas vidare till att beröra även dem som inte vill kalla sig religiösa och att beröra folkmassorna utanför högutbildade kretsar.

Maria Leppäkari

Thomas Merton: *Den inre erfarenheten. Anteckningar om kontemplation*. 224 sid. Cordia, Stockholm 2007.

Manuskriptet till denna bok färdigställde Thomas Merton redan 1959, men han reviderade det strax innan sin död 1968. Det dröjde dock ända till 2003 innan det publicerades på engelska. Nu föreligger det också på svenska genom Bernard Durels och Per Tournées fina översättningsarbete. Vi som uppskattar Merton är tacksamma och hoppas på en bredare svensk läsekrets i och med detta initiativ.

Som inledning skriver Merton att boken främst är ämnad för den som i någon mening redan är kontemplativ (för det är om kontemplation och det kontemplativa livet som den handlar):

Om du ... i någon mening redan är kontemplativ ... ska du kanske inte bara läsa boken med ett slags dunkel medvetenhet om att den är avsedd för dig, utan du kanske ska läsa den oberoende av om den stämmer med dina planer eller inte. I händelse av detta, läs den bara! Sök inte efter resultaten, för de är där redan långt innan du är kapabel att se dem. Och be för mig, för från och med nu är vi, på något egendomligt sätt, goda vänner.

Denna inledning bekräftar min känsla sedan lång tid tillbaka: Thomas Merton är en vän. Han är här nu, för mig och för alla andra läsare, existentiellt närvarande. Han är i det han skriver och han förenar liv och budskap på ett gediget och trovärdigt sätt och han låter oss möta honom och Kristus i sina ord och sina tankar, här och nu.

Merton presenterar västerlandets största mystiker men han låter oss också beträda österlandets kontemplativa väg — den väg som Lao Tse talar om och den väg som är som en stilla ocean och samtidigt ett liv i rörelse.

Jag ser honom framför mig en stilla morgon i Gethsemani. Han sitter utanför sitt lilla eremitage med Kentuckys fauna och flora i famnen och med hela världen och kosmos i sin själ. Denna själ som vi som läsare får möta. Det är en svindlande upplevelse. Här möter den klara tanken anden och mötet sker i kärlek. Här kompromissas inte, och Gud behöver inte spela andrafiol. Merton skriver: «Det är verkligen denna totala och kompromisslösa foglighet till Guds vilja som ger människan smak för andliga ting.»